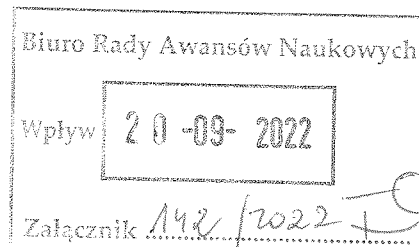

prof. dr hab. Sabina Kauf
Katedra Logistyki i Marketingu
Instytut Nauk o Zarządzaniu i Jakości
Uniwersytet Opolski

Opole, 07.09.2022

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Pawła Łopatki pt. „Wpływ funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na rozwój społeczno-gospodarczy regionów”, napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Anny Kozłowskiej, prof. UEP, dra hab. Sławomira Kalinowskiego (in memorum) i promotora pomocniczego dra Marcina Puziaka

1. Wybór i ranga problematyki badawczej

Podstawowym narzędziem monitoringu współczesnych przemian regionalnych, które w sposób wymierny i relatywny opisuje ich zróżnicowanie przestrzenne jest kwantyfikacja poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i jego składowych. Dynamika rozwoju społeczno-gospodarczego jest kluczem do wzrostu jakości życia społeczności lokalnej. Chcąc sprostać temu kryterium, konieczne jest poszukiwanie możliwości zwiększenia efektywności prowadzonej przez regiony polityki gospodarczej, pozwalającej na minimalizację różnic przestrzennych. Te uwypukliły się szczególnie w momencie rozszerzenia Unii Europejskiej w 2004 roku o kraje Europy środkowo-wschodniej. W konsekwencji UE zobowiązała się do wsparcia regionów zapóźnionych zgodnie z zasadą spójności, przyjmując za cel tworzenie warunków do stabilnego i zrównoważonego rozwoju poszczególnych regionów Unii Europejskiej oraz wspólnoty jako całości. Dlatego problematyka związana z różnymi aspektami rozwoju społeczno-ekonomicznego – w tym wpływu funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na rozwój, podjęta w doktoracie jest bez wątplenia aktualna, dająca szansę zidentyfikowania problemów o charakterze koncepcyjnym i mająca istotny wymiar użyteczny. Jako uzasadnienie do podjęcia badań w tym obszarze Doktorant wskazał lukę badawczą w zakresie oceny wpływu europejskiej polityki regionalnej na rozwój społeczno-gospodarczy regionów.

Zdaniem Autora oddziaływanie europejskiej polityki regionalnej, której podstawowym instrumentem są fundusze strukturalne ma ważny wpływ na relacje wewnątrz Unii oraz na kształtowanie jej pozycji na arenie międzynarodowej (globalnej).

Doktorant dokonał w pracy próby wykazania, że określenie siły i kierunku wpływu funduszy strukturalnych na rozwój społeczno-gospodarczy regionów jest zagadnieniem istotnym ze względu na:

1. Wielowymiarowość i aktualność zagadnienia,
2. Brak jednoznacznej odpowiedzi na pytanie czy i w jaki sposób fundusze strukturalne wpływają na rozwój społeczno-gospodarczy

Mając powyższe na uwadze należy stwierdzić, że Doktorant **spełnił wymóg ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki** (Dz.U. 2003 nr 65 poz.595).

Praca stanowi przykład pracy naukowo-badawczej o walorach teoretycznych. Doktorant zauważa, że jednym z kluczowych problemów związanych z określeniem wpływu funduszy strukturalnych na rozwój społeczno-gospodarczy jest jego kwantyfikacja, tzn. możliwość pomiaru i oceny. Dostrzega znacznie precyzyjnego przełożenia terminów teoretycznych na język wskaźników statystycznych, czyli odpowiedniej identyfikacji zmiennych. Ponieważ dobór mierników jest w każdej sytuacji wypadkową dostępności danych jednym z powodów przemawiających za podjęciem przez Doktoranta badań w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów stało się utworzenie nowego źródła danych Komisji Europejskiej, które zawiera dokładne kwoty przeznaczone na rozwój poszczególnych regionów.

Na uwagę zasługuje dociekliwość z jaką Doktorant próbuje „rozstrzygnąć” niektóre problemy. Bliższa lektura rozprawy nasuwa jednak szereg konstruktywnych refleksji oraz daje możliwość sformułowania wielu pozytywnych, moim zdaniem, choć czasami dyskusyjnych uwag pod adresem niektórych szczegółowych rozważań i propozycji Doktoranta.

Z uwag ogólnych odnoszących się do prezentowanej rozprawy należy podkreślić swobodę, z jaką Autor traktuje podjęty temat, wskazując na duże zaangażowanie w rozwijaniu zagadnień będących przedmiotem rozważań.

Praca zawiera dociekania świadczące o dobrej znajomości i opanowaniu podstaw teoretyczno-metodologicznych badanej problematyki. Sposób rozumowania, styl wyprowadzania podstawowych wywodów jest adekwatny do charakteru i rangi rozprawy doktorskiej. Ogólnie rzecz biorąc, struktura rozprawy wyrażona w czterech rozdziałach, obejmujących badania literaturowe oraz metodykę i wyniki badań w zakresie wpływu funduszy strukturalnych na rozwój społeczno-gospodarczy jest poprawna. Tytuły rozdziałów w zasadzie dobrze wprowadzają w poruszane w nich treści. Niemniej – przy bliższej analizie zauważyć można pewne przejawy niekonsekwencji. Mając na uwadze zasygnalizowany w tytule obszar badawczy – wpływ funduszy strukturalnych na rozwój regionalny w rozdziale pierwszym brakuje odniesienia do finansowych aspektów kształtowania polityki regionalnej oraz roli Unii Europejskiej w niwelowaniu dysproporcji w rozwoju regionalnym. Takie ujęcie pozwoliłoby na uzyskanie większej spójności między rozdziałami. Obecna struktura rozdziału pierwszego i drugiego wskazuje jakoby każdy z nich prezentował treści niezależne, a w struktura pracy powinna pozwolić na systematyczne przechodzenie od ogółu do szczegółu. Niemniej układ treści jest spójny i logiczny.

Zdecydowanie mocna strona dysertacji jest część metodyczna, zawierająca szczegółowy opis postępowania badawczego wraz ze wskaźnikami weryfikacji przyjętych hipotez badawczych (s. 165). Taka konstrukcja ułatwia czytelnikowi śledzenie postępowania badawczego

Bibliografia prezentowanej problematyki, odzwierciedla bogactwo dorobku naukowego, nie tylko polsko-, ale i obcojęzycznego (ponad 500 pozycji).

2. Ocena metodyki przeprowadzonych badań

Autor postępując zgodnie ze sztuką prowadzenia badań naukowych na wstępie sformułował cel, którym jest *określenie mechanizmu oddziaływania funduszy strukturalnych na rozwój społeczno-gospodarczy regionów Unii Europejskiej*. Tak sformułowany cel jest ambitny i zawiera elementy praktyczne. Niemniej w pracy Autor analizuje jedynie kraje Europy środkowo-wschodniej, które przystąpiły do Unii Europejskiej w roku 2004 Unii, a nie wszystkie, jak wynikałoby z literalnego zapisu celu. Celowi głównemu Autor przyporządkował cztery cele szczegółowe. Pierwszy z nich obejmuje *analizę dorobku teoretycznego i badań empirycznych* [...]. Takie sformułowanie celu jest błędne, gdyż cel określa to, co naukowiec zamierza osiągnąć poprzez swoje badania. Analiza może być zatem jedynie sposobem realizacji celu. Dlatego bardziej adekwatne byłoby określenie celu pierwszego szczegółowego jako identyfikacja kluczowych teorii i uwarunkowań rozwoju regionalnego. Pozostałe cele zostały właściwie udokumentowane.

Jeżeli chodzi o kolejny element metodyczny – hipotezy badawcze, to Doktorant sformułował ich trzy. Druga z nich jest moim zdaniem zbyt złożona. Zakłada, że *fundusze strukturalne zwiększają regionalne zasoby czynników determinujących rozwój społeczno-gospodarczy*. Czynników tych jest wiele, dlatego takie sformułowanie budzi wątpliwość jednoznaczności jej weryfikacji – co byłoby, jeżeli w wyniku przeprowadzonych badań okazałoby się, że fundusze strukturalne zwiększają wartość jednych czynników, pozostawiając inne na poziomie niezmiennym. Czy w takim przypadku hipoteza zostałaby zweryfikowana pozytywnie, czy negatywnie? Pomimo tych wątpliwości stwierdzam, że cel pracy został właściwie zrealizowany i udokumentowany, a teza główna zweryfikowana.

Doktorant właściwie dobrał metody badawcze, w tym empirycznej weryfikacji hipotez. Dla realizacji celu i weryfikacji hipotez badawczych Doktorant wykorzystał metody ekonometryczne, w tym syntetyczny wskaźnik rozwoju i równania regresji. Wytypował zmienne odzwierciedlające

poszczególne elementy rozwoju społeczno-gospodarczego, tworząc pięciokąt rozwoju. Inspiracją dla jego opracowania był o pięciokąt stabilizacji makroekonomicznej (Kołodko, 1993).

3. Ocena merytoryczna

Realizacja celu pracy przebiega w nurcie teoretyczno-aplikacyjnym. W rozdziale pierwszym Doktorant definiuje zasadnicze pojęcia związane z procesami rozwojowymi, wskazuje na kluczowe koncepcje rozwoju regionalnego wykorzystywane w teorii ekonomii, a także na kompleksowość pojęcia rozwoju gospodarczego (s. 11). Jego waga i znaczenie dla poziomu życia skłoniły Autora do dokonania przeglądu koncepcji rozwoju regionalnego. Doktorant wskazał, że arbitralne przyjęcie założenia o *dążeniu ludzi do pomnażania produktu krajowego brutto per capita nie jest zasadne, gdyż coraz większą rolę zaczynają odgrywać społeczne aspekty funkcjonowania człowieka [...], to zaś doprowadziło do ukształtowania się pojęcia rozwoju społecznego* (s. 16). Co więcej, wskazuje, że *rozwój społeczno-gospodarczy stanowi konglomerat wzrostu gospodarczego, rozwoju gospodarczego i rozwoju społecznego* (s. 18). Doktorant słusznie przyjął do dalszych rozważań kompleksową definicję rozwoju społeczno-gospodarczego, zgodnie z którą jest on *immanentnym procesem i celowym działaniem władz publicznych* (s. 20). Doktorant słusznie zauważył konieczność rozpatrywania rozwoju w kontekście regionalnym. Dlatego, na podstawie definicji Szlachty, Klasika i Kudłacza wytyczył pola rozwoju regionalnego, a także zidentyfikował specyficzne jego czynniki, przejawy i efekty (s. 26). Sporo uwagi Autor poświęca koncepcjom rozwoju regionalnego w teorii ekonomii. Podejście takie jest słuszne, gdyż teorie rozwoju regionalnego stanowią istotną problematykę we współczesnej rzeczywistości społeczno-ekonomicznej. W punkcie 1.3 Autor wskazuje na metody pomiaru i kwantyfikacji rozwoju społeczno-gospodarczego, wskazując, że *poprawny pomiar wymaga starannego doboru zbioru odpowiednich (zgodnych z celem pomiaru – S.K.) atrybutów*. Doktorant wskazuje, że nie ma wzorcowego zestawu wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego regionów (s. 56). Fakt ten skłonił Autora do opracowania autorskiego miernika rozwoju, którego przygotowanie inspirowane były pięciokątem stabilizacji makroekonomicznej zaproponowanej w 1993 r. przez Kołodkę (s. 168). Szkoda, że wskaźnik ten przytoczony jest dopiero w części praktycznej, gdyż stanowi on wkład w rozwój metod pomiaru poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. W zakończeniu rozdziału Doktorant dokonuje przeglądu czynników rozwoju regionalnego, a nie jak zapowiada w tytule - badań empirycznych w zakresie uwarunkowań rozwoju regionalnego. W tak zatytułowanym punkcie czytelnik oczekiwałby raczej wyników badań z zastosowaniem różnych mierników. W rozdziale tym brakuje także odniesienia do funduszy strukturalnych jako instrumentu finansowego kreowania polityki regionalnej, co powinno stanowić linię przewodnią pracy.

Mając świadomość, że polityka regionalna Unii Europejskiej przekłada się na rozwój społeczno-gospodarczego krajów członkowskich Doktorant temu zagadnieniu poświęcił rozdział drugi. Rozważania rozpoczął od wyjaśnienia pojęcia i istoty polityki regionalnej jako takiej, dokonując przeglądu literaturowego w tym zakresie oraz wskazując jej główne cele (pkt. 2.1). Jak słusznie Doktorant zauważył polityka regionalna UE to polityka spójności, *której celem jest zmniejszenie różnic rozwojowych poszczególnych terytoriów* (s. 93). W pkt. 2.2 znajdujemy interesującą genezę i ewolucję europejskiej polityki regionalnej w kontekście funduszy strukturalnych. Moim zdaniem opracowanie to jest zbyt obszerne i szczegółowe, co sprawia, że kluczowy wątek rozprawy – fundusze strukturalne i finansowe instrumenty kreowania rozwoju regionalnego nie zostały wystarczająco uwypuklone. Niemniej szczegółowe ich omówienie znajdujemy w punkcie 2.3. Ponieważ fundusze strukturalne są jednym z głównych instrumentów niwelowania dysproporcji gospodarczych w Unii Europejskiej Doktorant przedstawił wydatki na EFRR i EFS w całkowitych wydatkach wspólnoty oraz kluczowe obszary wsparcia (s. 138-147). Ożywiona dyskusja dotycząca wpływu funduszy na rozwój regionalny skłoniła Autora do przedstawienia wyników badań empirycznych, wskazujących zarówno pozytywne jak i negatywne efekty funduszy pomocowych w rozwoju społeczno-gospodarczym. Brak jednomyślności w tym obszarze stał się impulsem do przeprowadzenia przez Doktoranta szerokich badań empirycznych. Zastanawiam się na ile pozyskanie danych analitycznych

stanowiło dla Doktoranta problem i w jakim stopniu pozyskane dane pozwoliły jednoznacznie określić wpływ (pozytywny lub negatywny) na konkurencyjność regionów?

Proces i procedurę badawczą Autor szczegółowo opisał w rozdziale trzecim, gdzie w formie graficznej (schemat 8, s. 166) przedstawił etapy procesu badawczego, a także autorski miernik rozwoju społeczno-gospodarczego. Miernik ten jest niewątpliwie osiągnięciem Autora, stanowiącym wkład w rozwój dyscypliny (o czym już wspomniałam). W rozdziale tym znajdujemy również opis podstawowych metod ekonometrycznych, wykorzystanych przez Doktoranta w procedurze weryfikacji hipotez badawczych.

Z pragmatycznego punktu widzenia interesujące i wartościowe wydają się być rozważania zawarte w rozdziale czwartym. Stanowią one część empiryczno-analityczną. Pewnym novum w tym obszarze jest wykorzystanie analizy danych panelowych do badań regionalnych. Prowadzone w tej części rozważania pozwoliły Doktorantowi na realizację przyjętego celu oraz weryfikację hipotez badawczych. W rozdziale tym Autor dokonał analizy poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego wybranych krajów Unii Europejskiej, koncentrując się na krajach Europy środkowo-wschodniej, które przystąpiły do Unii Europejskiej w roku 2004. Szczególnie interesującą częścią empirycznej weryfikacji jest wydaje się ilościowe oszacowanie związków między funduszami strukturalnymi w wybranych regionach wspólnoty (s. 203 i kolejne). Imponująco przedstawia się aneks statystyczny, który zawiera szereg interesujących danych, pozwalających na wnioskowanie i opracowanie rekomendacji dla dalszych działań oraz wyznaczania priorytetów rozwojowych krajów członkowskich. Zaprezentowane wyniki badań stwarzają możliwość praktycznej aplikacji uzyskanych wyników. Rodzi się zatem pytanie: jakie Doktorant mógłby sformułować rekomendacje, do wykorzystania przy projektowaniu nowej perspektywy finansowej UE oraz jakie wskazówki do zmian w zakresie dystrybucji funduszy strukturalnych do poszczególnych regionów?

W moim przekonaniu część badawcza pracy jest bardzo wartościowa, pozwoliła Doktorantowi sformułować szereg konstruktywnych wniosków o charakterze uogólniającym oraz rekomendacji w zakresie wpływu funduszy strukturalnych na rozwój regionalny oraz dystrybucji środków pomocowych, tak by zwiększyć efektywność ich wydatkowania. Co więcej, przeprowadzone badania pozwoliły określić mechanizm oddziaływania funduszy na rozwój regionalny. Doktorant w prezentowanej pracy dokonała znaczących ustaleń, które umiejętnie podkreślił w zakończeniu. Wiele z nich stanowi dorobek Autora dysertacji, np.:

- nie występuje prosta zależność między absorpcją funduszy strukturalnych a rozwojem społeczno-gospodarczym regionów,
- w przypadku regionów niskiego startu oddziaływanie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na rozwój społeczno-gospodarczy podlega prawu malejących przychodów,
- istotnym czynnikiem determinującym wpływ strumieni Europejskiego Funduszu Społecznego na rozwój regionalny była wielkość zasobów zgromadzonych w poszczególnych regionach,
- relacja między funduszami strukturalnymi i zasobami a zasobami regionów determinującymi ich rozwój jest nieliniowa i podlega prawu nieproporcjonalnych przychodów,
- istotną rolę w rozwoju regionów odgrywają nie tylko fundusze strukturalne, ale także zasoby zgromadzone w przeszłości

Mimo wielu osiągnięć Doktorantowi nie udało się uniknąć pewnych niedostatków. Po przestudiowaniu rozprawy pojawiają się uwagi formalne i dyskusyjne:

1. Generalnie rozdział pierwszy i drugi zawierają kompleksowy i stosunkowo rozbudowany przegląd literatury, w którym nieco brakuje „krytyki”, jakiej można by się spodziewać po dogłębnej analizie piśmiennictwa i koncentracji na głównym nurcie rozprawy – funduszach strukturalnych.
2. Autor nie ustrzegł się dysproporcji w długości rozdziałów, część teoretyczna jest mocno rozbudowana, natomiast rozdziały empiryczne znacznie mniej obszerne, przy bardzo bogatym załączniku statystycznym.
3. Doktorant pisze: *jednym z powodów przemawiającym za podjęciem prac nad tym zagadnieniem (wpływu funduszy strukturalnych na rozwój regionów (S.K.) było utworzenie nowego źródła danych Komisji Europejskiej [...]* (s. 5), nie podje natomiast innych przesłane. I choć dostępność

danych jest jednym z kluczowych problemów w prowadzeniu badań, to zapewne nie była to jedyna przesłanka podjęcia przez Doktoranta tego tematu.

Reasumując, pragnę podkreślić, że zasygnalizowane wątpliwości i uwagi szczegółowe w niniejszym nie ujmuje mojej pozytywnej oceny i wartości całości rozprawy. Prezentowana praca posiada szereg walorów natury teoretyczno-aplikacyjnej, zawiera wątki systematyki, a także ujęcia i treści nowatorskie. W zakresie ogólnej wiedzy w zakresie rozwoju regionalnego i polityki regionalnej Unii Europejskiej, przedstawionej w rozdziałach teoretycznych Doktorant wykazała się wiedzą na poziomie osoby posiadającej stopień naukowy doktora. W zakresie wyników badań należy stwierdzić, że osiągnięte wyniki są interesujące oraz wartościowe. Pozwoliły na sformułowanie konstruktywnych wniosków oraz wskazanie kierunków dalszych badań.

4. Konkluzja

Uważam, że przeprowadzone studia teoretyczne łącznie z osiągniętymi wynikami badań empirycznych stanowią podstawę do uznania, że cel rozprawy został osiągnięty. Oceniając pozytywnie recenzowaną dysertację pragnę podkreślić, że:

- stanowi ona jednolite metodologicznie studium teoretyczno-empiryczne poświęcone ocenie wpływu funduszy strukturalnych na rozwój społeczno-gospodarczy regionów,
- wnosi wkład do teorii rozwoju regionalnego w kontekście kwantyfikacji poziomu rozwoju oraz mechanizmów oddziaływania instrumentów finansowych na rozwój społeczno-gospodarczy,
- niweluje lukę badawczą w zakresie określenia zależności, a raczej braku zależności między wysokością otrzymanych przez regiony funduszy a poziomem rozwoju
- wskazuje na kierunki kolejnych badań, w których Autor mógłby: (1) objąć badaniem empirycznym kraje pogrupowane wg innych kryteriów (np. wg wskaźnika PKB *per capita*), (2) zmodyfikować elementy składowe syntetycznego wskaźnika rozwoju społeczno-gospodarczego, (3) poszerzyć zakres badań o nowe zmienne, (4) czy dokonać porównań rozwoju regionów w innych okresach

W świetle powyższego konstatuje, że rozprawa mgr Pawła Łopatki spełnia wymagania Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 nr 65 poz.595) oraz wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony. Jednocześnie ze względu na wysoki poziom naukowy rozprawy doktorskiej mgra Pawła Łopatki składam wniosek o jej wyróżnienie zgodnie z zasadami obowiązującymi w Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu.

